

חייבים הקרבנות להיות תמימים בלא מום; שכן בעצם הקרבנות מתקדם האדם ומתקרב לשכינת א-ל (מתוך פירוש התורה לרש"ר הירש ז"ל ויקרא א.ג).

*

'הנה אמרו (שבת יד) שגזרו על הספר לטמא את הידים כי היו משימים הספרים עם התרומה והיו עכברים אוכלים הספרים, לכך גזרו. ואף על פי שאין תרומה ואין טומאה נוהגת בזמן הזה, כיון שגזרו שיטמאו את התרומה כדי שלא יבא לידי זה שישימו הספרים עם המאכלים, שלא יאכלו העכברים את הספרים, אף בזמן הזה לא ישים אדם ספרים אצל אוכלים, כדי שלא יאכלו עכברים הספרים, וכתוב לא תעשון כן לה' אלקיכם – שלא יגרום אדם שימחק השם; – דוגמת כל מום לא יהיה בו – שלא יגרום שיהיה בו מום בקדשים, כך לא יגרום שתמחק הכתיבה שהיא קודש והשם קודש. פעם אחת הוציאו צדיק מקברו והכוהו. בא לאחד בחלום, אמר לו: לפי כשהייתי רואה הספרים נמחקים לא הייתי קושרם בטבלאות לכך הוציאוני והכוני' (מתוך ספר חסידים תקי-יא).

*

רמז 'מום רע'

רמז קדמון מכתובה אשכנזית, המובאת בפירוש רבנו אפרים על התורה: **לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים – נוטריקון: לא יש מום רע' כישו, כלומר, אין מום רע' יותר מאותו האיש.** נפלא הדבר שמשפט שלם זה מופיע בפסוק המדבר על מלך המשיח ('שילה' כתרגום אונקלוס ופרש"י), ורומז שיקומו משיחי שקר עד שיבוא המשיח האמתי, ואין משיח שקר כמו יש"ו. והנה המקום היחיד בתנ"ך שמופיע בו הביטוי **מום רע** הוא בספר דברים (טו.כא), ושם כתוב: וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך. – ראשי תבות: 'כמר'. [ישנן רק שלש הופעות של 'כמר' בראשי תבות בתורה]. מעתה, 'מום רע' המרומז בפסוק הנ"ל שבברכת יעקב, רומז לכומר הגדול לעבודה זרה, לאותו האיש. [תיבת 'כומר' במשמעות זו מופיעה בתנ"ך, כגון בספק מלכים (-ב כגה) והשבית את הכמרים] (מתוך ספר 'נפלאות מתורתך' לרמ"ג ארן שליט"א).

דף מג; פרק שביעי – 'מומין אלו'

(ע"ב) **'איכא בנייהו עשה'**. יש אומרים שהרמב"ם לא גרס זאת בגמרא ולדעתו אכן לוקין גם בשאינו שוה בורעו של אהרן, אלא שאינו מחלל עבודה (עפ"י הל' ביאת מקדש ו.ו. וכ"כ בספר החינוך (ערה). המשל"מ תמה מסוגיתנו, אך כאמור כתבו המפרשים שהרמב"ם היתה לו גרסה אחרת בגמרא – ע' תוי"ט; מהרש"א; יד דוד; חזו"א כו.ג).

ופרש בתוי"ט דעת הרמב"ם שאעפ"י שנלמד האיסור מדיוק הכתוב, אין זה לאו הבא מכלל 'עשה', הלכך אינו בגדר 'עשה' אלא נכלל בעיקר אזהרת מומין. ולרש"י גם זה בכלל לאו הבא מכלל עשה. וצדד במנ"ח (ערה, י) שלרש"י גם במום גמור, מלבד ה'לאו' יש גם 'עשה', שהרי אינו שוה בזרעו של אהרן.

ישראלשו שקוט מלפניו... שקוט דחביא מחבא. שקוט ענינו שקוע, קצר ונטוי. ובמשניות הגירסא 'שקוע'. וכן גרס ופרש הרמב"ם. וע' חזו"א כו, ז. וריעב"ץ כתב ש'שקוט' היא הגרסה העיקרית. ויתכן שהביטוי 'שקוט' נוצר עפ"י נוטריקון של שילוב שקוע קטן נטוי.

זבלגנין איצטריך ליה לאשמועינן ומהו דתימא משום מראית העין... אין די במה שאמר 'זבלגנין איצטריך לאשמועינן', כי הקרחנים והגנסים אין להם קשר עם זבלגנים בשום מקום [שעדיין לא הביא ברייתא דלקמן] ולא היה לו להזכיר קרחנים וננסים, לכך הוסיף 'ומהו דתימא משום מראית העין...'. (חזו"א כו, ז).

רבי דוסא אומר: שגביניו שוכבין. אין כאן מחלוקת בהלכה אלא במשמעות גבן האמור בתורה (פירוש המשנה לרמב"ם. וכן פסק בחיבורו הגדול (ביא"מ ח, ד) שהכל פוסל). ומשמע מהרמב"ם והרע"ב שלדעת הכל אין זה מום גמור לחלל עבודה אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן (וערש"ש; לקוטי הלכות – עין משפט). ואולם החזו"א כתב שאין זו כוונת הרמב"ם אלא גבן האמור בתורה ודאי מחלל עבודה. אלא שכתב החזו"א להסתפק בכל הדברים שנתרבו בכלל גבן, האם מחללים או שמה אינם אלא אסמכתא, ועיקר הפסול הוא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן.

'איזהו חרום – הכוחל שתי עיניו כאחת. 'חרם' מלשון חורבן והרס (כמו והחרמתי את עריהם), ולפי שהחוטם הדרת פנים וצורתם (כמו שאמרו 'אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם'), לכן זה שאין חוטמו כתואר בני אדם – צורתו חרבה (עפ"י רמב"ן. מובא בתוי"ט. וע"ע פירוש רש"י ויקרא כא, יח).

ר' יוסי אומר: אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת. אמרו לו: הפלגת, אע"פ שאינו כוחל שתי עיניו כאחת. יש סוברים שמשנתנו שנקטה 'איזהו חרום הכוחל שתי עיניו כאחת' – ר' יוסי היא. ולפי זה יש לפסוק כן שהרי הלכה כסתם משנה. ואולם הרמב"ם פסק כחכמים. יש לומר שהואיל ובברייתא תמהו על הסברא הרי דחו את המשנה הסתמית מהלכה, לומר שאינה סברה כלל (עפ"י כסף משנה ביאת המקדש ח, ז. וערש"ש).

ונראה שכוונת המשנה לפרש ענינו של חרום שהוא חוטמו שקוע, ונקט התנא קצה המום דהיינו כוחל עיניו כאחת, ואחר שלא בא התנא להורות פרטי הלכות חרום אלא לתרגם חרום שבתורה, נקט הצורה הניכרת ביותר, אבל ר' חייא בברייתא שנה פרטי ההלכה שקבל מרבי ופירט שר' יוסי אמר אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת ואמרו לו הפלגת, והלכה כחכמים שהם רבים (חזון איש כו, ח).

'חוטמו בולם, חוטמו נוטף.' יש לשאול מדוע פרש רש"י (וכן הרמב"ם בהל' ביאת מקדש ח, ז) 'נוטף' – ארוך, ולא פרש כמשמעו שנוטף ליחה, שהוא כנגד 'בולם' – סתום. וכשם שהדומע בעיניו פסול, כן הזב מחוטמו [וכן הזב ריר מפיו – כתב הרמב"ם שפסול, והוא פירוש 'זבלגין' לדעתו].

ויש לומר: לפי שאין לכלול ב'חרום' אלא כמשמעו, שינוי בצורת האף עצמו. וכן 'בולם' לפי זה אינו סתימה של הפרשה אלא סתימה מרקמת האף עצמה.

ועוד יש לומר שלשון 'חוטמו נוטף' (ולא 'אפו') משמע שהמדובר על צורת החוטם.

*

'... וכבר הסברנו את משמעות התמימות הגופנית הנדרשת ביחס לשניהם. היא מבטאת גם את שלמות התמסרותנו – וגם את שלמות החיים שנזכה בהם בקירבת ה'. מזבח ה' לא הוקם לצורך שבורים ורצוצים, עוורים ופסחים, נכים ודוויים וחולים; לא לשם כך נבנה המזבח, כדי שהאדם העייף ישתרץ למעלותיו וימצא שם ניהומים לאבליו או רפואות פלאים לחוליו. כי החיים בשלמותם, ברעננותם ובגבורתם יתקדשו שם לחיי מעש של עבודת ה'; וכך יזכו בברכת ה' של רעננות נעורים וכח חיים.

החיים והגבורה, לא המוות והחולשה, שוכנים במזבח ה'; והוא דורש את התמסרות האדם השלם, והאדם בשלמותו יעלה שם ויפרח. אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך (שמות טו, כו) – זה המאמר הראשון על המשמעות והכח של מצוות ה'. אם תמסור את כל חיך כדי לקיים את כל תורת ה', הרי תורה זו תהא רפואה מונעת לכל הטבל הגופני והחברתי, המעיק על שאר האנושות; כי אני ה' רפאך. והבטחה זו והתנאי לקיומה יבואו לידי ביטוי במקדש התורה על ידי הכהן ועל ידי הקרבן. משום כך אנשים תמימים – ולא בעלי מום – יקריבו את הקרבנות של מקדש התורה; רק הם – לדעת הרמב"ם – רשאים לבוא למקומות הקודש שבמקדש. איש... אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלקיו: באותה דרגה שבה כל חיי האדם נעשו לחם אלקיו – שם אין אנשים שבורים; כי כל איש אשר בו מום לא יקרב: בעל מום לא יוכל לייצג את האדם המצוי בקירבת ה'...' (פירוש רש"ה ויקרא כא, יז).

*

ויהי בשלם סוכו

אדם שלם בכל איבריו – מעלה היא אצל צדיקים, שכן אין השראת שכינה שלמה אלא בצדיק תמים, תמים בצדקו וכן תמים בכל גופו, שאין אחד מאבריו פגום ומום אין בו. וכן אתה מוצא באבות העולם שנשתבחו גם במדה זו והיו תמימים בגופם. אברהם נתייחד אליו הדיבור: והיה תמים, יצחק נתעלה לעולה בתמות כל גופו, אף יעקב שבמאבקו עם המלאך נגע זה בכף ירכו ונעשה לשעה צולע על ירכו, עשה לו הקב"ה נס – ויזרח לו השמש – לרפאותו, שיהא תמים בכל גופו. וכן כל צדיקי הדורות שבח הוא להם שהיו גבורי כח ושלמים בכל אבריהם.

וכל כך למה? שכך ברא הקב"ה את האדם בצלמו, בצלם אלקים עשה אותו וכל איבריו כביכול בדפוס שלו, והאדם השלם עובד את בוראו בכל רמ"ח אבריו וכל אבר משל האדם כשהוא עושה בו תפקידו, הרי הוא נעשה כצינור להוריד על ידו השפעה מלמעלה למטה, ולכל אבר נתיחדה פעולה שלה והשפעה חוזרת שלה שאינה נעשית ולא פועלת ע"י אבר אחר; וכשאחד מהם נעשה במקום זה כעין סתימה בצינור המעכבת את ההשפעה האלקית לירד על ידו ונמצא מום שלו גורם חסרון בעולם, בכל הנתלים בו.

יתירה מזו אמרו בזה: שאדם שנמצא פגום בגופו, פגם יש בו גם בנשמתו שאין אמונתו שלמה

בכל והמום מעיד עליו. וכן אתה אומר, שאפילו נולד אדם במומו שאי אתה יוכל לומר בו שהמום בא לו מפני קלקול מעשים שלו או מפני חטא במחשבה, אעפ"כ יש בו משום פגם ברוחו שהוא נולד עמו והמום מעיד עליו מכל מקום, ורק הקב"ה שהוא א-ל דעות ולו נתכנו עלילות, רק הוא לבדו יודע את סודו של האדם מראשיתו ושרשו ואחרית תיקונו ולו נגלו תעלומות ויודע למה נברא פלוני במומו ומה חטא יש בשרש הנשמה של נברא זה.

ובאחרית הימים כשיבוא סוף תיקון מין האדם מחטאיו, יחזור כל אדם להיות שלם ולא יהיו עוד מומים בעולם. ואז יקיצו גם שוכני עפר ויקומו לתחייה, ואלו שמתו במומיהם יקומו ומומם במ כדי שיהיו ניכרים ליודעיהם משלפנים ולא יאמרו אחרים הם אלו חגרים או עוורים נכנסו לקבריהם וכך הם יצאו? אלא לאחור מכן הקב"ה ירפא אותם ויעמדו שלמים לפניו, ואז יהא העולם שלם בכל, ועל אותה שעה נאמר (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שכן באותה שעה כבר לא יהיו פגמים בעשויים בצלם אלקים ולא יהיו עוד הפגמים נוגעים ח"ו בשרשם במרום, ויהיה ה' אחד ושמו אחד, כך אמרו בזוהר.

מעין אחרית הימים בעולם הזה

עד שיבוא סוף תיקונו של אדם באחרית הימים, ולמען קרב את ימי התיקון, עשה לו הקב"ה קיטון אחד בעולם, ששם לא יהא החטא שולט כלל ולא תוצאות החטא נראות בהחלט באותו קיטון. קיטון זה הוא המשכן ולאחר מכן המקדש, ששם נעשית עבודה קדושה לאלקי מרום בלבד והכל נעשה שם על השלמות והתיקון. ולכן ציוה הקב"ה שהכהנים הניגשים לעשות עבודה על מזבח, שלמים יהיו ומום אין במ כלל, לכך נאמר בפרשה זו: **דבר אל אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה בו מום, לא יקרב להקריב לחם אלקיו** – אמר ר' יצחק: הרי הוא עצמו פגום, ומי שהוא פגום אינו ראוי לשמש בקודש (מן הזהר).

שכן מלבד שאין זה כבוד לשמים שבעל-מום עושה עבודה שלו, הרי הוא נבחר להוריד השפעה אלקית בעבודתו בכל כחותיו שהוא כביכול מעלה לשמים לחם אלקיו והוא חוזר ויורד עם שפע ברכה, ואם אותו כהן פגום באחד מאבריו, היאך יעשה עבודה תמה, ונמצא שאותו כח שחסר בכהן יחסר אחרי כן גם בהשפעה.

ויש שהכהן שלם בכל אברי גופו אבל אינו תמים במחשבות לבו ואינו מודה בעבודה ולבו תודה עליו ותועה, והרי עבודתו של זה ודאי פסולה, שכן מפגל הוא בקדשים במחשבתו, ואין דבר זה גלוי לבריות, ומי יודע בו? מה עושה הקב"ה? – כך כתוב בספרים: המומים בכהנים תחבולה היא מאת השי"ת לרחק מן העבודה מקצת מן הכהנים, ולוקים בהם כשרים עם פסולים; מומים שמלידה עם מומים שנעשו בו אחרי שנולד, כדי שלא לגלות נגעי לבבו של זה; – שכן מוטב לו לאדם שיהא נראה לבריות במום שבגופו ולא ייגלה קלונו בפסול שבמחשבתו.

מתוך מאמר הזוהר

... לכך נקראת כנסת ישראל 'שלם' כמו שאתה אומר (בראשית יד): ומלכי צדק מלך שלם, ונאמר (תהלים עו): ויהי בשלם סוכו; ובשביל זה אין השראת שכינה שלמה אלא במקום שלם, ולכך – כל איש אשר בו מום לא יקרב וכל הקרבן אשר מום בו לא יעלה על המזבח, שכן כתוב בפרשה כי לא לרצון יהיה לכם.

שמא תאמר: הרי אין השכינה שורה אלא בלב נשבר ובכלים שבורים דוקא, שכן כתוב (ישעיה

זו: כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח? – שפל רוח זה, שלם הוא יותר מכל, בשביל שכופף עצמו שישירה עליו גאון הכל גאון עליון וזהו שלם; אכן, לא כתוב 'ואת עוור ושבור וחרום ושרוע אשכון' אלא ואת דכא ושפל רוח – מי שכופף עצמו, הקב"ה זוקפו. (מתוך ספר הפרשיות – אמור, עפ"י: זוהר אמור צא; מלא העומר; משך חכמה ועוד)

דף מד

'תנו רבנן: עור... כל מחמת כהיותא אתיא מאיש, מחסורייתא מדק...'

שאלה: קצר הראות שאינו עיור מוחלט – האם כשר לשרת בקודש? ומה דינו של הפגום בשאר חושיו – בחוש השמיעה או בריח ובטעם?

תשובה: יש לדון בשתיים; ראשית מצד הגדרת 'מום'. שנית, מצד הגדרת 'מום שבגלוי' (שהרי אין פוסלים אלא מומים שבגלוי ושאנם חזורים).

והנה לא מצאנו פסול של נטילת חושים אלא בעיור (כמפורש בקרא) ובחרש (כדתנן מה: וע' נבי"ק אה"ע נג, מלבושי יו"ט אה"ע ד שצדרו לפסול אפילו הוא מדבר אלא שאינו שומע). אבל הנטול חוש ריח או טעם לא שמענו שידון כבעל-מום. [וגם אילו היינו מחשיבים זאת כ'מום', נראה שאין זה 'מום שבגלוי' וכפי ההגדרות המבוארות להלן].

אלא שיש להסתפק האם העיור והחרש שאמרו הוא רק באופן המוחלט או גם באופן חלקי. כמוכן אין להוכיח מ'דק' הפוסל, הגם שהוא רואה במידה חלקית – כי אפשר שהמום שם אינו מחמת ליקוי בכושר הראיה גרידא אלא משום הפגם הפיזי שבאבר. ויש להביא דוגמא לשאלה זו שגם פגם בכחו ובתיפקודו של האבר, אפילו באופן חלקי, ואף כשאינו פגם-השחתה בגוף האבר, נחשב 'מום' כאילו היה זה פגם פיסי באבר; איטר יד או רגל [או אף כששולט בשתי ידיו כאחת – לדעת חכמים להלן מה...]. ואולם יש מקום לדחות על פי דברי רש"י (מה: ד"ה איטר) שפרש פסול האיטר משום שצריך עבודה בימין, וכן צריך 'עמידה' בשעת שירות ודרך עמידה עיקרה בימין. ולפי"ז יש לומר שראייה ושמיעה שאין בהם דין בשירות, לא מצאנו שפגם בהם ייחשב מום. ואדרבה, יש לפרש שמשום כך הוצרך רש"י לטעמים אלו כי בלא"ה מהי תיתי שייחשב דבר כזה למום. ואולם יש חולקים ע"ד רש"י (ע' רמב"ם ביאת המקדש ח, יא; רמב"ן יבמות קד. ורשב"א חולין צב: וע"ע אבני נור יו"ד לב, ה, ל"ה וחז"א).

והנה כתב הרמב"ם: 'מי שמקבץ ריסי עיניו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה' – נראה לכאורה מצד הסברה שקיבוץ ועצימה זו אינם מום מצד עצמם אלא מהוים סימן לראיה לקויה, וגם אם ע"י אמצעים שונים הוא נמנע מלצמצם את עיניו (כגון הרכבת משקפים או משקפי שמש) אינו ניתקן בכך. ולפי"ז זכינו לדין שגם ראייה חלקית תיחשב למום, כל שניכר הדבר. ויש לשמוע מזה שהוא הדין לשמיעה חלקית. אך נראה שבכל אופן אינו מחלל עבודה, כי כל פסולו מצד שאינו שוה בזרעו של אהרן, כ'סכי שמש', ואינו בכלל 'עיור' האמור בתורה.

ולענין הגדרת 'מום שבגלוי' – הנה מבואר לעיל (מ.) שכל שניכר מחמת מלאכה, כגון שבר רגל שניכר בצליעה בשעת הילוך – הרי זה מום גלוי. ומן הסתם כלל זה נכון גם באלו שאינם מומים גמורים אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. ופרט זה צריך אימות. (וע' שטמ"ק ב"ק צח. וצ"ע).

ונראה מסברה שכלל זה מוגבל לכמה תנאים; א. כשניכר במלאכות שגרתיות (כגון שם שניכר הדבר בהליכה, אבל אם אינו ניכר בהליכה אלא בריצה בלבד או בשאר פעולות מיוחדות – אינו 'מום שבגלוי'). ב. דוקא אם ההיכר הוא בגופו ולא בדבר אחר חיצוני (כגון הרכבת מכשיר שמיעה המוכיח לכל ששמיעתו לקויה – אינו עושהו ל'מום שבגלוי'). ג. דוקא אם ההיכר ניכר בפעולות שוה, אבל לא בדרך השלייה – שאם נמנע מלעשות פעולות, אפילו פעולות רגילות – אינו נעשה 'גלוי' עי"כ.